

УДК 81'276.6:355

DOI: 10.31733/15-03-2024/2/697-698

Ірина ЦАРЬОВА
професор кафедри
українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філологічних наук, професор

ФОРМУВАННЯ МОВНОГО БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ

Мовне безпекове середовище характеризується високим ступенем непередбачуваності. Події, що відбуваються нині у світі, війна, розв'язана Росією – державою, що володіє ядерною зброєю та досі є постійним членом Ради Безпеки ООН, проти України, випробовують на міцність наявні механізми забезпечення миру та безпеки. Збройний конфлікт набув останніми роками масовий характер із усіма супутніми витратами – загибеллю людей, порушенням прав людини, руйнуванням економіки та інфраструктури, дестабілізацією в регіонах. Кількість жертв обчислюється сотнями тисяч. Усе це свідчить про те, що закінчення війни мало сприяло глобальній стабільності. І навіть навпаки – саме руйнація системи військово-політичного балансу сил у світі і була тією причиною, яка викликала посилення агресивного сепаратизму, трагічний розпад держав, бурхливе зростання локальних конфліктів.

Невизначеність ситуації суттєво ускладнює формування мовної політики у сфері національної безпеки, потребує покращення оснащеної безпекової ситуації заходами побудови національної стійкості. Саме це актуалізує пошук нових підходів удосконалення національної безпеки в нашій країні.

Людство часто доводить, що державних мов може бути декілька, наразі хитруючи, адже це означає, що вони не знають елементарних речей. У сучасних реаліях державна мова в спільноті може бути лише одна. Наприклад, у Фінляндії основною єдиною мовою вважають фінську, хоча шведська існує переважно лише на папері. Як засвідчує практика більшості країн, коли державних мов справді дві, то такі країни поділені на дві окремі, часто ворожі одна одній, спільноти. Зокрема Бельгія з її антагонізмом між франкомовними валлонами та фламандцями. У Парагваї жителі користуються мовами гуарані та іспанською. Водночас на практиці там теж фактично одна мова: розмовляючи побутовими темами, парагвайці вживають гуарані, коли ж порушуються державно-офіційні проблеми, автоматично переходять на спілкування іспанською. Сформована на основі полікультурної та полілінгвальної території мовна особистість, вбираючи в себе яскраві та соціально підтвержені лінгвокультурні та комунікативно-прагматичні елементи, при недостатності національно-культурного виховання стає особистістю нового типу. Полікультурні елементи такої мовної особистості виявляються практично не відокремленими з її складної структури. Мовна свідомість такого індивіда спотворена змішанням мовних і концептуальних картин світу, що відбувається в умовах формування транскультурної особистості в ситуації неповного і неглибокого занурення до лінгвокультурної специфіки відповідних мов.

Якби українська мова не була чинником нашого націєтворення та державних устремлінь, не було б тих 58 хвилин заборони її до вжитку, починаючи з 1622 року. Українська мовна культура міцна та нікому не під силу знищити її. Заборона української існує лише з однієї причини: «культурна та освітня діяльність в Україні може викликати наслідки, що загрожуватимуть спокою та безпеці росії» [3]. Українську націю боялись, тому знищували головний національний чинник – мову.

Відновивши незалежність у 1991 році, Україна отримала шанс захистити українську мову від різноманітних впливів. Влада України довгий час не популяризувала українську мову. Водночас опозиційні сили утримували наше суспільство через поширення російської.

Велика війна викристалізувала національну самосвідомість, прискорила процеси деколонізації та українізації, зміцнила мовну стійкість і повернула державну мову на вуста кожному громадянину. Українська – наша зброя, оберіг і молитва. Це відчули українці в усьому світі, це усвідомив увесь світ. Нині оборона мовного кордону від зазіхань світових

терористів потребує особливих зусиль кожного з нас. Герой України Вадим Сухаревський справедливо зауважив: «Після російського вторгнення люди сповна усвідомили базові істини: без опори на власне військо майбутнє України, як самостійної держави, неможливе» [3].

Перший маркер ідентичності – державна мова. Громадяни України свідомо складають іспит на рівень володіння державною мовою. І це лише один із етапів професійного становлення. Зазвичай рівень володіння державною мовою не встановлюється назавжди. Результат іспиту відображає мовленнєву компетентність особи. Усе залежить від зусиль, які докладають громадяни для того, щоб підтримувати своє вміння застосовувати державну мову для виконання службових обов'язків на високому рівні. І це значна перемога україноцентричних сил.

Старша наукова співробітниця Інституту соціальної та політичної психології Ірина Губеладзе вважає, що для більшості українців російська мова є частиною їхньої ідентичності. Для них перехід на українську може вважатися примусовим: «причина – більш глибока, екзистенційна, це про відстоювання своєї ідентичності. Мовляв, моя рідна мова, з якою я виріс, на книжках якою я сформувався, якою говорили в моїй сім'ї мама і тато – російська мова, тому це про мою ідентичність. Якщо зараз мене змушують переходити під соціальним тиском і осудом, то я просто чинитиму спротив, бо маю право говорити тією мовою, якою я хочу. Знаєте, це такий бунтарський, інфантильний, підлітковий підхід» [2]. Треба зосередитися на створенні україномовних сервісів, розважального контенту та мистецьких заходів. Важливо, щоб українська мова стала не лише засобом спілкування, але й частиною ідентичності кожного українця.

Союзники України підтримують нас зброєю, але ми ніколи не отримаємо від них зовні мову, традиції, звичаї, історичне минуле, ментальне світосприймання. Павло Гриценко зазначив: «Буде українськомовне середовище потужне, не підважувальне, буде сильна Україна. Ми сьогодні побачили, що навіть тоді, коли немає достатньої чи якісної зброї мілітарної, але є зброя духовна, то ми непереможні. Ми можемо стягти і випозичити, чи купити, чи випросити зброю мілітарну, але випросити мову, випросити своє історичне минуле, своє ментальне світосприймання ми не можемо. Ми є тими, ким ми є. Ми є українці, сильна нація з великою культурою, з великим історичним минулим, де було намішано всього» [1].

Українська мова не лише відвоює втрачені раніше позиції через заборони в Російській імперії і політику русифікації в часи СРСР. Зараз війна теж має вплив не лише на розширення вжитку і популярність української, а й змінює і саму мову. Соцмережі й потужний ІТ-сектор привносять багато англіцизмів в сучасну українську мову, а слова «донати» чи «скілси» вже зрозумілі не лише молодим людям.

1. Гриценко П. Яку зброю Україні ніколи не купити? URL : <https://glavcom.ua/country/society/profesor-pavlo-hritsenko-pojasniv-jaku-zbroju-ukrajini-nikoli-ne-kupiti-966617.html>

2. Губеладзе І. Російські мова і контекст. URL : <https://glavcom.ua/country/culture/rosijski-mova-ta-kontekst-psikholohinja-poperedila-ukrajintiv-985556.html>

3. Кремін'я Т. Велика війна викристалізувала національну самосвідомість, прискорила процеси деколонізації та українізації, зміцнила мовну стійкість. URL : <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/taras-kremin-velyka-viina-vykrystalizovala-natsionalnu-samosvidomist-pryskoryla-protsezy-dekolonizatsii-ta-ukrainizatsii-zmitsnyla-movnu-stiikist>